

Атака в Сильном Пункте Игорь Зайцев

حمله به پایگاه نیرومند

درک فلسفی مفاهیم شطرنج

ایگور زایتسف

برگردان: دکتر مهدی دوستکام

استاد فدراسیون جهانی شطرنج

www.achmazstore.ir

حمله به پایگاه نیرومند

درک فلسفی مفاهیم شطرنج

ایگور زایتسف

برگردان: دکتر مهدی دوستکام

استاد فدراسیون جهانی شطرنج

www.achmazstore.ir

انتشارات شاهنگ

■ **موضوع:** زایتسف ایگور، Zaitsev, Igor ■ **عنوان و نام پدیدآورنده:** حمله به پایگاه نیرومند: درک فلسفی مفاهیم شطرنج / ایگور زایتسف؛ برگردان مهدی دوستکام ■ **مشخصات نشر:** تهران، شاهنگ، ۱۳۹۹. ■ **مشخصات ظاهری:** ۹۶ ص: مصور.
■ **شابک:** ۵ - ۲۵۶ - ۱۳۰ - ۶۰۰ - ۹۷۸ ■ **وضعیت فهرست‌نویسی:** فیبا ■ **یادداشت:** **عنوان اصلی:** Атака в Сильном пункте. ■ **عنوان دیگر:** فلسفه شطرنج. ■ **موضوع:** شطرنج ■ **موضوع:** Chess ■ **موضوع شطرنج -- تعلیم** ■ **موضوع:** Chess -- Training
■ **شناسه افزوده:** دوستکام، مهدی، ۱۳۲۱ - ، مترجم ■ **رده‌بندی کنگره:** GV ۱۴۴۹ / ۵ ■ **رده‌بندی دیویی:** ۷۹۴/۱۲ ■ **شماره کتابشناسی ملی:** ۷۴۳۶۰۶۵

This is a Persian Translation of
Атака в Сильном Пункте
Игорь Зайцев

Translated from Russian to Persian by :

M. Doostkān Ph. D.

www.achmazstore.ir

حمله به پایگاه نیرومند

درک فلسفی مفاهیم شطرنج

ایگور زایتسف

برگردان: دکتر مهدی دوستکام

حروف‌نگاری و صفحه‌آرایی: مهیار بحرایی

لیتوگرافی: فروز، چاپ نقش ایران، صحافی آذین

چاپ یکم ۱۳۹۹، شمارگان ۱۰۰۰ نسخه

شابک ۵-۲۵۶-۱۳۰-۶۰۰-۹۷۸

همه‌ی حقوق چاپ، نشر و توزیع این اثر محفوظ است.

انتشارات شاهنگ

مرکز پخش: خیابان انقلاب، خیابان شهدای ژاندارمری، پلاک ۶۰، تلفن ۶۶۹۶۴۲۳۵-۶

فروشگاه ۱: خیابان انقلاب، روبه‌روی دانشگاه تهران، پلاک ۱۱۹۴، تلفن ۶۶۴۹۱۰۹۸

فروشگاه ۲: خیابان انقلاب، خیابان فروردین، ساختمان ناشران، پلاک ۲۷۳، تلفن ۶۶۹۵۳۶۰۹-۱۰

تقدیم به:

دو دوست بزرگوارم، دو چهره درخشان و ماندگار تاریخ شطرنج ایران که تا پایان زندگی به شطرنج عشق می‌ورزیدند. آری این عزیزان رفته‌اند ولی در آسمان شطرنج ایران جاودانه‌اند.

- استاد یوسف (سیروس) صفوت، انسان شریف، فرهیخته و قهرمان چندین ساله کشور و تهران و استاد بی‌بدیل موسیقی و ادبیات پارسی!

- دکتر کیخسرو کھیائی، قهرمان کشور و تهران، در دوران دانشجویی در دانشکده فنی دانشگاه تهران، هم‌دانشکده، همکار و نخستین مربی فرزندم پویان در دوران کودکی.

یاد و خاطرشان گرامی باد!

www.achmazstore.ir

فهرست

پیشگفتار	۷	
زایتسف از نگاه گری کاسپاروف (سیزدهمین قهرمان شطرنج جهان)	۸	
زایتسف از نگاه آناتولی کارپف (دوازدهمین قهرمان شطرنج جهان)	۱۰	
زایتسف از نگاه مارک دوورتسکی (مربی پراوازه شطرنج)	۱۱	
درباره کتاب (مهندس محمد خیرخواه ثابت قدم)	۱۲	
درباره نویسنده (ا. شختمان)	۱۵	
پیشگفتار نویسنده	۱۷	
فصل اول	ترکیب	۱۹
فصل دوم	استراتژی و ساختار	۳۱
فصل سوم	بازی خردمندانه و منطقی	۵۳
فصل چهارم	حمله به پایگاه نیرومند	۶۱
فصل پنجم	قانون حفظ برتری	۸۳
جمع بندی و نتیجه گیری		۹۵

www.achmazstore.ir

شطرنج معیار قدرت تفکر است

پیشگفتار

شطرنج یکی از پیش‌رانه‌های اندیشه بشری و از دستاوردهای شگرف انسان است. این دانش و هنر بدیع هر آن ما را با مسئله تازه‌ای روبه‌رو می‌سازد. برای روبه‌رو شدن با مسئله جدید باید از نو اندیشید، جرئت اندیشیدن داشته‌باش! عبارتی است که در اصل توسط هوراس^۱ به کار گرفته شده بود و با تأکید کانت در مقاله مشهور «روشنگری چیست؟» به شعار جنبش روشنگری تبدیل شد.

سقراط می‌گفت من داناترین فرد هستم، چون تنها کسی هستم که می‌دانم که نمی‌دانم، در حالی که دیگران هنوز به نادانی خود آگاه نیستند. این جهل سقراطی که بعداً نیکلاس کوزانی^۲ آن را «جهل فرهیخته» نامید درست همان چیزی است که برای تفکر و تعقل نیازمند آن هستیم، زیرا نخستین گام برای دانایی غلبه بر توهم دانایی است. آلفرد بینه (۱۹۱۱ - ۱۹۵۷ میلادی) روان‌شناس فرانسوی که نخستین آزمون IQ (بهره هوشی) را معرفی کرد نوشته است: «اگر می‌توانستیم درون مغز یک شطرنج‌باز را مشاهده کنیم، در آن با دنیایی از احساسات، علاقه، ایده‌های نو، تصاویر و الگوهای جدید روبه‌رو می‌شدیم.»

یکی از موضوع‌های مهم در رابطه با استراتژی در شطرنج «حمله به خانه‌ها یا نقاط ضعیف حریف» است که درباره آن مقاله‌ها و کتاب‌های بسیاری نوشته شده است. برای نمونه، الکساندر کوتوف در کتاب مشهورش «مانند استادان بزرگ بازی کنید» در مبحث استراتژی حمله می‌نویسد: «حمله باید متوجه ضعیف‌ترین نقطه حریف باشد. این نکته بدیهی است. چه کسی آن قدر کم‌عقل است که به نقاط محکم و نیرومند پوزیسیون حریف حمله کند؟ چرا به شیر حمله کنیم زمانی که گوییمند هم دستشان استوار است؟»^۳ کوتوف که حمله خود را متوجه ضعیف‌ترین و حساس‌ترین نقطه در برج و باروی حریف کند. لیکن در کتاب پیش‌رو زایتسف «حمله به خانه یا پایگاه نیرومند» که ایده‌پردازی نوین به حساب می‌آید را به چالش می‌کشد و از نگاه کوتوف به شکار شیر می‌رود. خیال‌پردازی، احساس خردورزی، تفکر و تعقل، اندیشه‌ورزی و ادراک، مقوله‌های پیچیده‌ای هستند که فلاسفه عصر روشنگری مانند کانت، هگل و ... به آن پرداخته و کوشیده‌اند آن‌را رازگشایی کنند. با ورود نرم‌افزارهای هوشمند امروزی به عرصه‌ی شطرنج، انواع بازی‌ها، گسترش‌ها و به‌طور کلی بازی‌های کلاسیک به اندازه کافی بسط و توسعه یافته‌اند. به نظر می‌رسد ایگور زایتسف با پشتوانه مربی‌گری دو قهرمان پیشین جهان، تیگران پتروسیان و آناتولی کارپف و سابقه ارزشمند در پژوهش و تفسیر بازی‌های پرشمار با نگارش این کتاب، اندیشه‌ای نوین برای درهم آمیختن و راستی‌آزمایی فلسفه در عرصه شطرنج را در سر می‌پروراند.

بررسی بازی‌های نرم‌افزار جدید هوش مصنوعی (Alfazero) نیز نشان می‌دهد که این برنامه کامپیوتری نیز حمله به خانه نیرومند را به عنوان تاکتیک مرحله‌ای مورد استفاده قرار می‌دهد که خود گواهی بر ایده ناب زایتسف است. بخش‌های دیگر کتاب (ترکیب، استراتژی و ساختار، بازی خردمندانه و منطقی، قانون حفظ برتری) نیز ما را به درک فلسفی این مقوله‌ها راهنمایی می‌کنند.

در پایان لازم می‌دانم از دوست بزرگوارم آقای مهندس محمد خیرخواه ثابت‌قدم در معرفی و همیاری برای انتشار این کتاب تشکر و قدردانی نمایم.

مهدی دوستکام

۱. هوراس، شاعر سرشناس رومی قبل از میلاد

۲. نیکلاس کوزانی، مهم‌ترین متفکر آلمانی قرن پانزدهم

زایتسف از نگاه گری کاسپاروف

سیزدهمین قهرمان شطرنج جهان

ایگور زایتسف، استادبزرگ اهل مسکو، همان گونه که از محتوای این کتاب نیز پیداست یکی از نادرترین متفکرین شطرنج زمان ما است. او تحلیل گر برجسته و از استادان تاکتیک است که با تیگران پتروسیان و لو بولو گایفسکی همکاری داشته و سپس مربی ممتاز تیم کارپف برای همراهی او در مسابقات قهرمانی جهان شده است. او مهر درخشان خود را بر بسیاری از گشایش‌ها از روی لوپس (سیستم زایتسف 11...g5! در واریانت باز و غیره) تا دفاع کاروکان (واریانت 4...d7 5...g5! و گشایش انگلیسی (کاسپاروف - کارپف، سوئیل بازی دوم 1987 9...e3! و تیمان - کارپف، مونرال، 1979 11...dxc4) زده است.

زایتسف همیشه برای دیدگاه غیرمتعارف شطرنجی خود مشهور بوده است. او قادر به دیدن آن چیزی است که برای دیگران مشهود نیست. شوربختانه حرکات شطرنج به عنوان اختراع شناخته نمی‌شود و گرنه ایگور زایتسف جوایزی بیش از سپاس شطرنج‌بازان سراسر جهان که از ایده‌های او بهره‌مند شده‌اند به دست می‌آورد. مایکدیگر را در بهار سال 1980 در یک تورنمنت بین‌المللی در باکو ملاقات کردیم. من 17 ساله بودم و برای امتحان نهایی مدرسه آماده می‌شدم. ولی نمی‌خواستم شانس خود را برای کسب عنوان استادبزرگی از دست بدهم. طبق نظر مربی من الکساندر نیکیتین (آن روزها استادبزرگ ایگور زایتسف، مربی قهرمان جهان کارپف در بین شرکت کنندگان تورنمنت از نزدیک گری را زیرنظر گرفته بود) من به راحتی و با آرامش خیال بازی می‌کردم - این حقیقت دارد که در وطن دیوارها هم دوست شما هستند. هرچند، پیش از دور هفتم، زمانی که من باید با زایتسف بازی می‌کردم، گفته می‌شد تبانی نیز در جریان است.

www.achmazstore.ir

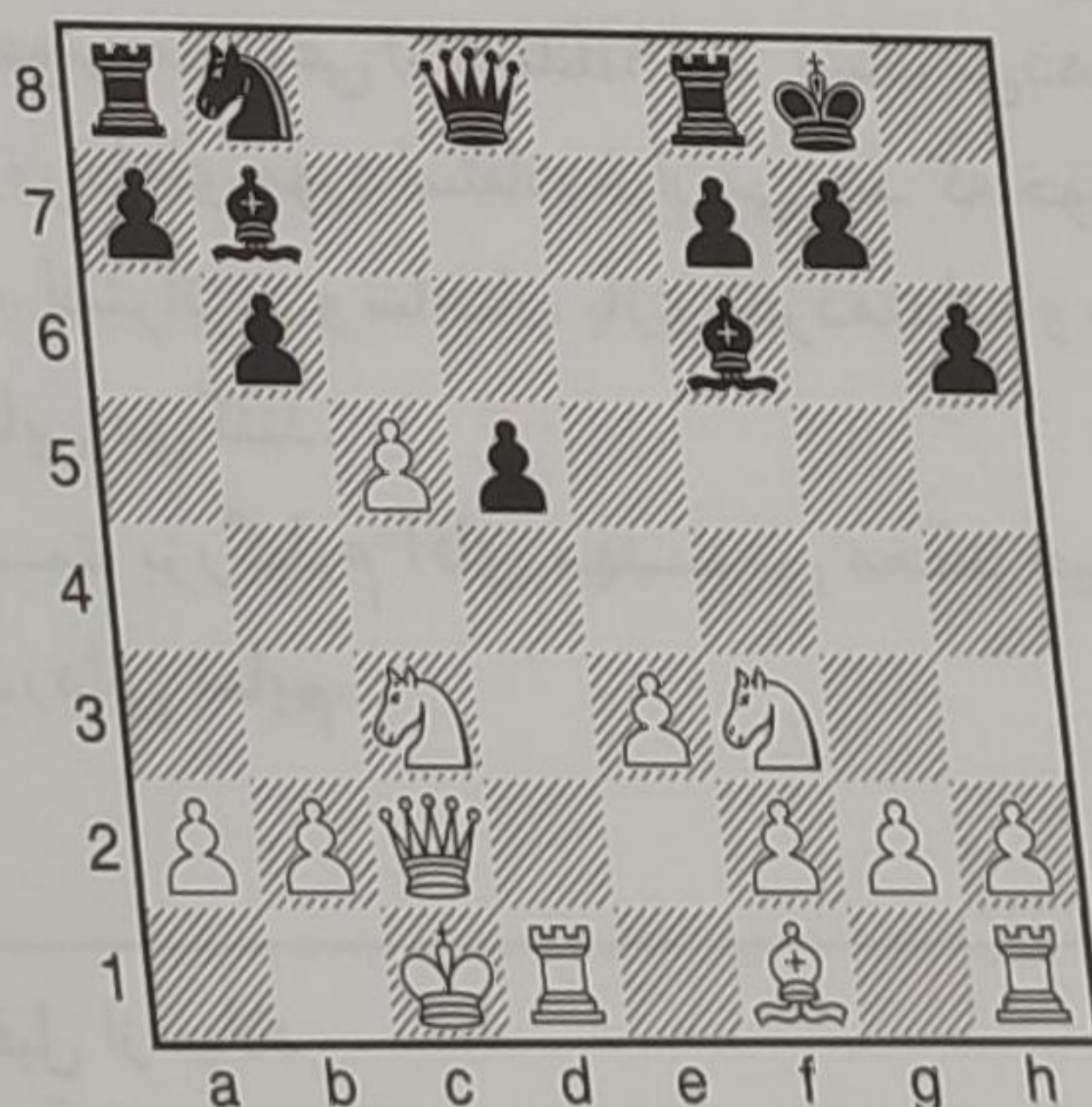
گری کاسپاروف - ایگور زایتسف

باکو 1980، گامبی وزیر پذیرفته نشده

1.d4 d5 2.c4 e6 3.♘c3 ♘f6 4.♙g5 ♙e7 5.e3 0-0 6.♘f3 h6 7.♙h4 b6 8.♚c2

در آن روزها محبوب‌ترین حرکت در مبارزه علیه واریانت تارتاکور - ماکاگائف - بونداروفسکی 8.♚b3 بود. ولی من بیشتر بازی دولبه با قلعه در جهات مخالف را دوست داشتم.

8...♙b7 9.♙xf6 ♙xf6 10.cxd5 exd5 11.0-0-0 c5 12.dxc5

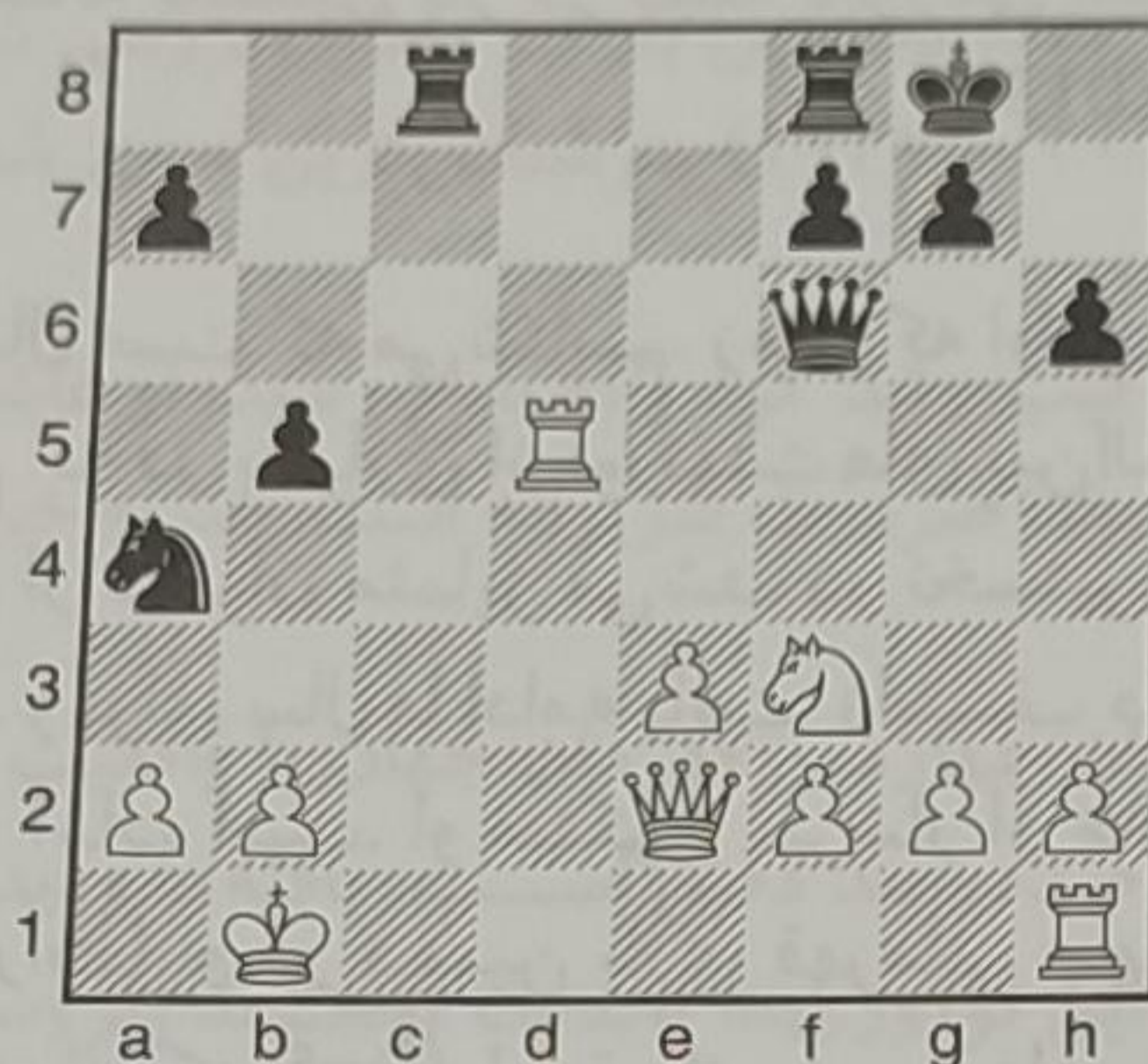

12...♖d7!

یک قربانی زیبای پیاده.

13.♗xd5 ♗xc5 14.♙c4 b5 15.♗xf6+ ♖xf6 16.♙d5 ♖ac8 17.♙b1 ♗a4 18.♖e2 ♙xd5 19.♖xd5

اسب مخوف a4 همراه با موقعیت لرزان شاه سفید به سیاه امکان ضدحمله می‌دهد. هرچند او باید برای این کار شتاب کند، در غیراین صورت سفید فرصت می‌یابد تا پوزیسیون خود را با چند حرکت استحکام بخشد.

19...♖c4!

یک حرکت درخشان که بی‌درنگ صحنه‌ی نبرد را دگرگون می‌سازد. سیاه نه تنها می‌تواند تهدید ♖g6+ را عملی کند، دو تهدید دیگر نیز به وجود می‌آورد - ♖fc8 و ♖b4. من این حرکات را دیدم و غمگین شدم...

20...♖fc8 (پاسخ اجباری) 20.♖d4

به جای ♖g6+?! و ♖xg2، زایتسف از جبران خوبی که با قربانی پیاده به دست آورده راضی به نظر می‌رسید. لیکن برای او فقط ۲۰ دقیقه زمان باقیمانده بود در اینجا حریف من که تا این زمان انرژی زیادی مصرف کرده بود، مرتکب خطایی سرنویشت بسیار بود. این بازی برای من درس بزرگی در برداشت و نشان داد که تدارک گشایش دوران جوانی من متناسب با سطح تورنمنت بزرگسالان نیست.

www.achmazstore.ir

زایتسف در دوران زندگی‌اش همیشه شیفته یافتن گشایش‌های تازه است. او همانند دیگر نوآوران اصیل شطرنج مایل است تجربیات و خلاقیت ذاتی خود را به دیگر شطرنج‌بازان نیرومند منتقل کند و انگیزه جدید در آنها به وجود آورد. درست مانند سورتمه‌رانی که در هوای برفی سورتمه خود را با شتاب پیش می‌راند. از همه مهم‌تر او شاعری فهیم و نویسنده‌ای ممتاز است. در مورد کتاب‌های او می‌گویند: «او چنان مفاهیم کلی و منحصر به فرد را در هم می‌آمیزد که شطرنج را تا سطحی فلسفی ارتقا می‌بخشد. همچنین توجه همگان را به درک و شناخت پوزیسیون جلب می‌کند.»
به باور من کتاب او چنین است: حمله به پایگاه نیرومند.

زایتسف از نگاه آناتولی کاریف

دوازدهمین قهرمان شطرنج جهان

این مقاله نخستین بار در مجله «بررسی شطرنج» به زبان روسی چاپ شده است.
Shakhmatnoe Obozreniye, No.5/2013

من ایگور زایتسف را پیش از ۵۰ سال است که می‌شناسم. زمانی که اولین بار با هم آشنا شدیم او را شطرنج‌بازی جداب با آیدهای درخشان یافتم که در بسیاری از تورنمنت‌های بین‌المللی حضور پیدا می‌کرد. او با اندیشه و رویکردهای غیرمتعارف به شطرنج از دیگران متمایز می‌شد. در نخستین دیدار به دوستان واقعی تبدیل شدیم. ولی کار مشترک بعداً آغاز شد و برای سال‌ها ادامه یافت. زایتسف دارای عشقی بی‌انتهای به شطرنج است. او برای کار شبانه‌روزی در این زمینه آماده است. او مبتکر و سرشار از جالب‌ترین ایده‌ها است. یکی از یافته‌های زیرکانه (ابتکارات) او در دهمین بازی قهرمانی جهان من در برابر کورچنوی در باگیو در ۱۹۷۸ در واریانت باز روی لوپس زمانی که $11. \text{Bg5}$ قربانی اسب دادم، پدیدار شد.

امروزه این ایده را اشتباهاً به تال نسبت می‌دهند ولی حقیقت ندارد. این موضوع به فکر زایتسف رسید و سه نفره همراه با واسیکوف در زمان تمرین در کراسنایا پولیانای آن را تجزیه و تحلیل کردیم. سپس من آن را در هواپیما، زمانی که از توکیو به مانیل می‌رفتیم به تال و بالاشوف نشان دادم.

من نمی‌توانم همه‌ی ایده‌های بکری را که توسط زایتسف ارائه می‌گردید نام ببرم (به‌عنوان نمونه واریانت زایتسف در روی لوپس). اجازه می‌خواهم که فقط قربانی پیاده او $9...e3$ در گشایش انگلیسی که من در بازی دوم قهرمانی جهان در رویارویی با کاسپارف استفاده کردم را یادآوری نمایم.

این هم ایده‌ای بود که به ذهن زایتسف رسید و من آن را در شهر سویل به کار گرفتم. هرچند زمان کافی برای بررسی کامل آن نداشتیم. کاسپاروف به‌طور غیرمنتظره برای نخستین بار با مهره سفید گشایش انگلیسی را انتخاب کرد. پس از $9...e3$ برای مدت ۴۰ دقیقه به فکر فرو رفت، هرچند بهترین پاسخ را پیدا کرد ولی در نهایت بازی را واگذار کرد.

ایگور زایتسف، انسانی کاردان و جست‌وجوگر است. او همچنین سبک زیبایی در نگارش مقاله‌های ارزشمند درباره شطرنج دارد. او دارای شخصیتی حساس است و به‌سادگی پریشان می‌شود. در حالت عادی قادر به نگارش کتاب‌های پُرشماری است که شطرنج‌بازان آماتور و حرفه‌ای از آن لذت خواهند برد.

زایتسف از نگاه مارک دوورتسکی

مربی پُر آوازه شطرنج

این مقاله نخستین بار در مجله «بررسی شطرنج» (شماره ۱۹۹۸/۵) توسط مارک دوورتسکی (۲۰۱۶ - ۱۹۴۷) سرشناس‌ترین مربی شطرنج دوران خود به چاپ رسید.

امانوئل لاسکر نوشت: «آلخین با ترکیب رشد کرد و به بلوغ رسید؛ او عاشق ترکیب بود. به نظر او، استراتژی همه چیز است، فقط تدارک برای بازی یک ضرورت شریانه است. ضربه خردکننده، حيله تاکتیکی غیرمنتظره - سبک و روش آلخین است.»

من مطمئن نیستم که این سخنان چهارمین قهرمان جهان با واقعیت همخوانی دارد. ولی ارزیابی‌های زایتسف، به‌عنوان بازیکن و تحلیل‌گر صددرصد دقیق است. یافته‌ها و ایده‌های او در گشایش (شروع بازی) افتخار جهان شطرنج است. بخشی از این نوآوری‌ها نخست توسط پتروسیان و سپس به‌وسیله کارپف مورد استفاده قرار گرفت.^۱

ولی به نظر من مقاله‌های درخشان و ارزشمند زایتسف آنهایی است که او موفق شده است در زمینه تفسیر پوزیسیون‌های وسط بازی و گه‌گاه آخربازی به رشته تحریر درآورد. من مقاله‌های زایتسف را در پوشه‌ای مخصوص نگه‌داری می‌کنم. هر زمان که شاگردانم بخواهند یکی از گشایش‌های شگفت‌انگیز، خلاق و ملموس با رویکرد بی‌طرفانه را بیاموزد به این گنج دسترس دارند.

ولی برای اکثریت بازیکنان مقاله‌های زایتسف غیرقابل دسترس است. بسیاری از این مقاله‌ها ده‌ها سال پیش نوشته شده و جست‌وجو در آرشیو روزنامه‌نگاران کاری دشوار است. به هر حال تنها جایی که می‌توانید این مجموعه را پیدا کنید همین کتاب است.

www.achmazstore.ir

۱. زایتسف به‌عنوان مربی و مفسر این دو قهرمان جهان را همراهی می‌کرد. افسوس که او برخی خصوصیات روشنفکران کلاسیک روس مانند تنبلی و بی‌نظمی را نیز یدک می‌کشید.

Attacking the Strongpoint Igor Zaitsev

تصویرسازی روی جلد بلیک جمالی

بر سر عنوان کتاب با ناشر کتاب گفتمان سازنده‌ای داشتیم. «فلسفه ترکیب»، «مهندسی استراتژی» یا نام انتخابی؟ کدام یک به محتوای کتاب نزدیک تر است؟ با توجه به فلسفه و طبیعت ترکیب و اهمیت نقاط کلیدی در شطرنج و نقش استراتژیک ساختار پیاده‌ای عنوان مناسب انتخاب گردید.

در صفحاتی از کتاب کوشیدم درباره بسیاری از مفاهیم شطرنج که انتزاعی به نظر می‌رسد نیز گفت‌وگو کنم. درک عمیق این واژگان چشم‌انداز و افق جدیدی بر شطرنج‌بازان حرفه‌ای می‌گشاید.

برتری در شطرنج در شکل استاتیکی و دینامیکی و نیاز به راستی‌آزمایی آن فرضیه‌ای شبیه کیمیاگری است.

همان‌طور که حمله‌کننده برتری کسب می‌کند و به دنبال زمان مناسب برای اجرای ترکیب است، دفاع‌کننده باید تمام تلاش خود را برای یافتن راه نجات به کار برد و باور داشته باشد راه رهایی وجود دارد.

امید است مثال‌های واقعی پُرشمار و تجزیه و تحلیل‌های عینی و ملموس، ستاره راهنمای خوانندگان مشتاق گردد.

ایگور زایتسف

مسکو ۲۰۲۰

نشریات شباهنگ

www.shabahangbook.com

ISBN 978-600-130-256-5

9 786001 302565

برای مشاهده قیمت به روز این کتاب به سایت achmazstore.ir مراجعه نمایید.

shabahangbook.com

shabahang_pub

shabahang_books

info@shabahangbook.com